

Jaroslav Popovec

MUŠYNSKA IKONOPISNÁ DIELŇA JE IKONA V ČIRČI DIELOM MUŠYNSKEJ DIELNE?

Ikona spoločne s ikonostasom – obrazovou stenou vo východných chrámoch, je súčasťou „výbavy“ drevených cerkví. Ak dnes pozorujeme a pociťujeme akési očarenie ikonami, zvýšený záujem o ikonu, je to signál, že aj človek dneška hľadá čistú a jasnú krásu, ktorú mu tlmočí a prináša ikona. Toto „posolstvo“ ikony spoznali pred nami mnohí, ktorí prenikli srdcom do tajov ikony.

Už sv. Ján z Damasku, cirkevný učiteľ Východnej cirkvi (675–749) hovorí: „Nemám kníh, ani čas ich čítať. Som gniavený myšlienkami ako trním. Idem na miesto, kde pookreje moja duša – do chrámu, kde ako ľúbezná vôňa rozveseľuje môj pohľad ikona a neviditeľným spôsobom vlieva mojej duši Božiu slávu“¹.

Tento úvod som napísal už v roku 2004 vo vydaní publikácii neziskovou organizáciou: *Záchrana a obnova NKP – Drevené chrámy pod Duklou*, v časti zvanej „Tajomný šepot karpatských drevených cerkví“.

Aj na Mariánskom pútnickom mieste v Čirči (okres Stará Ľubovňa), a v samotnom chráme, môže takáto starobylá ikona „rozveseľovať“ pohľad návštevníka a vliat' duši každému pútnikovi, ktorý tu prichádza, kúsok z Božej slávy. Túto svoju jedinečnosť a krásu starobylá ikona v Čirči odkrýva len od roku 2009, hoci začiatok svojej existencie má už od **roku 1652, presne 28. februára!**

Odkiaľ sa vzala táto ikona v Čirči a kto bol jej autorom, bude predmetom aj týchto riadkov. Poďme teda po poriadku a vydajme sa po „stopách“ tejto ikony z Čirča.

V „Almanachu Muszyny“ na rok 2009 som písal o cirkevných zástavách (zvaných koruhvy) v Čirči². Tie boli nájdené na povale v podkroví kaplnky Uspenija (Nanebovzatia) Bohorodičky na Mariánskej svätej hore, ktoré maľoval M. Valciňsky, maliar z Muszyny v roku 1900 a ktorý sa na tieto zástavy podpísal. V závere svojho článku som pripomenul, že cirkevní maliari v Muszynie žili a tvorili omnoho skôr. V Muszynie sa totiž nachádzala maliarska škola z ktorej vychádzalo mnoho obrazov – ikon, ale aj celých ikonostasov. Dôkazom je podpis maliara z Muszyny menom Pavel na ikone zvanej „Posledný súd“. Táto ikona je dnes umiestnená v zbierkach Východoslovenského múzea v Košiciach a pôvodne bola vyhotovená pre chrám v Jedlinke, dedine neďaleko Bardejova. Táto dedina dnes patrí do farnosti Mikulášova. Na ikone je aj dátum jej vyhotovenia, ktorý zo

¹ Porovnaj: „Prvá reč na obranu ikon“, č. 47. Por.: M. Kosť, I. Marko, J. Popovec, *Karpatská drevená cesta Slovakia*, Svidník 2004.

² Jaroslav Popovec, *V roku 2008 nájdené cirkevné zástavy v Čirči vedú do Muszyny. Čo majú „východný“ Čirč a „západná“ Muszyna spoločne*, „Almanach Muszyny“ 2009, s. 31–34.

staroslovanského prekladu do slovenského znie: „1. august 1652, cez veľmi hriešneho služobníka Božieho Pavla, maliara mušinského”.

Jedlinka je od Muszyny vzdialená asi 60 km. Dátum 1. august 1652 a nápis na nej prezrádza čas jej zhotovenia a **maliara menom Pavel**, ktorý pochádzal alebo pôsobil v Muszynie. Naopak, nepoznáme meno kňaza, ktorý v tom čase pôsobil vo farnosti a v dedine Jedlinka a ktorý bol pravdepodobne iniciátorom vyhotovenia tejto ikony pre chrám, prípadne sám finančne podporil maľovanie ikony. Vieme iba toľko, že tak v minulosti, ako aj dnes, chrám v Jedlinke je zasvätený ochrane (staroslovanský – pokrovu) Presvätej Bohorodičky.

Ikonopisná dielňa v Muszynie z ktorej vychádzali ikony pre široké okolie však existovala už aj pred rokom 1652, keďže podobná ikona „Posledný súd” bola namaľovaná aj pre drevený chrám v Powroźniku ešte v roku 1623, teda 29 rokov pred ikonou do chrámu v Jedlinke. Aj pri tejto ikone poznáme meno maliara – ikonopisca, ktorý sa taktiež na ikonu podpísal. Bol ním **Pawlentyj Radymskij**, ktorého rodina sídlila v Muszynie³. Údaje na tejto ikone prezrádzajú aj to, že to bolo za kráľa Žigmunda III., za starostu v Muszynie Jana Bedlenskoho (Bedlińského) a ikonu objednal a zafinancoval „Tomaš Poworoznycky, wojt kresu muszyńskeho”.

Ikona Pokrov (Ochrankyňa) z 28.02.1652.

³ Por.: Ks. Bogusław Zawisłak, *Przewodnik po cerkwi św. Jakuba Mł. Ap. w Powroźniku*, 2007, str. 75.

Prejdime teraz ale k ikone, ktorá sa nachádza v Čirči. Je to starobylá ikona, ktorá má 359 rokov. V jej ľavom dolnom rohu je uvedený dátum: „28. február 1652” (v origináli staroslovanský: Roku Božoho 1652 misjac fevral' deň 28). Jedná sa presne o ten istý rok, v ktorom bola vyhotovená aj ikona pre chrám v Jedlinke. **Z týchto údajov by sme mohli pripustiť aj takúto možnosť, že ikonu mohol namaľovať ten istý ikonopisec z Muszyny, Pavel,** ktorého požiadali, či už kňaz, zámožnejšia osoba alebo rodina (starosta – šoltýs alebo zemepán, ktorý držal patronát nad dedinou a chrámom v Čirči) o namaľovanie ikony pre vtedy ešte drevený chrám v Čirči. Keďže chrám bol zasvätený Presvätej Bohorodičke – Ochrankyňi (Pokrovu), darca si želal ikonu Pokrov – ochrankyňu. Môžeme predpokladať, že kňazské rody usadené vo farnosti Čirč a v neďalekej farnosti Powroźnik sa stretávali, vzájomne komunikovali a pomáhali si dobrými radami aj v otázkach výzdoby chrámov. Tento predpoklad umocňuje aj skutočnosť, že 26.6.1642 bol vydaný dokument východným biskupom Atanájom Krupeckým, v ktorom vyhlásil Powroźnik a drevený chrám sv. Jakuba ml. za odpustové miesto. Dobré a blízke kontakty na ikonopiseckú školu v Muszynie, ktoré mali zaiste kňazi z rodu Miesckich z Powroźnika, mohli pomôcť a poslúžiť aj odporúčaním dobrého majstra – ikonopisca kňazom v Čirči.

Pohľad na detail ikony Pokrov (Ochrankyňa)

Nápis v dolnej časti ikony Pokrov (Ochrankyňa): „Roku Božoho 1652 misjac favral' 28”
(Roku Pána 1652, v mesiaci február, v deň 28.)

Ponúka sa však aj ďalšia možnosť. Ikonu mohol so sebou doniesť aj samotný kňaz, ktorý prišiel do dediny – farnosti Čirč a usadil sa tu. V tomto období, teda okolo roku 1640 to bol kňaz Daniel Janovič. Keďže to bol východný kňaz, bol ženatý a prišiel na toto územie s celou svojou rodinou, teda aj so súrodencami. Kňazi z tohto rodu sa potom na dlhé obdobie usadili vo farnosti Čirč a táto farnosť sa stala „dedičnou” pre celý rod Janovičovcov (Poznámka: dedičné farnosti - fary boli s výsadou, že otec – kňaz vchoval syna – kňaza a ten zdedil farnosť – faru po svojom otcovi). Takto to bolo nepretržite vo farnosti Čirč podľa dostupných dokumentov minimálne od roku 1640 až do roku 1806, teda 166 rokov. Až v roku 1806 sa „pretrhlo dedenie fary” v tomto rode. Nie je nám známe, odkiaľ tento kňazský rod pochádzal, ani to, aké dôvody viedli k migrácií – presídľovaniu celých rodín na nové územia. S určitosťou však vieme, že išlo o zámožný a starý kňazský rod, ktorému potvrdil cisár Karol VI. (Uhorský kráľ Karol III.) šľachtický titul v roku 1722. Na farnostiach bývalej Rakúsko-uhorskej monarchie nebolo ničím výnimočným, že boli dedičné fary a farnosti, kde kňazstvo prechádzalo z otca – kňaza na syna – kňaza. Príkladom je už spomínaný neďaleký Powrožnik, kde kňazi z rodu Miesckich tu pôsobili nepretržite viac než 300 rokov. Jeden z kňazov v tomto rode Michal, dal v roku 1607 vymaľovať za vlastné peniaze celý chrám v Powrožniku. Z tohto rodu študovali v škole oo. Pijaristov v Podolinci aj traja chlapci” – 15 ročný Michal v roku 1651, 14 ročný Ján v roku 1652 a 17 ročný Štefan v roku 1660⁴.

Je tu však aj tretia možnosť vzniku ikony v Čirči, a to, že ikonou namaloval sám kňaz z rodu Janovičovcov pre drevený chrám v Čirči. Nebolo ničím výnimočným, že

⁴ Por. Witt Kmiotowicz, *Muszynianie w kolegium oo. Pijarów w Podolincu*, „Almanach Muszyny” 2008, s. 100–101.

k vzdelaniu ikonopisca – maliara ikon sa dostali len chlapci z kňazských alebo zámožnejších rodín, ktoré dokázali finančne zabezpečiť štúdium. Takéto ikonopisné školy boli umiestnené zväčša v kláštoroch alebo v cechoch⁵. Tam sa môžeme dočítať o „pictores Ruthenici” – rusínskych maliaroch alebo „sacerdos alias Baitko de Praemislia, ...pictor” – kňaz čiže baťko z Peremyšľu, maliar. V tomto období bolo bežným pomenovanie východného kňaza baťkom, čo znamená otec. Aj dnes je bežné užívané pomenovanie východného kňaza, otče – otec duchovný.

Mušynska ikonopisná dielňa alebo škola bola známa v širokom okolí. Podobne známou ikonopisnou školou bola aj dielňa v Ryboticiach (tzv. Rybotická ikonopisná škola). Je známe, že kráľ Wladyslaw Jagiello verboval do svojich služieb maliarov, ktorí maľovali kostoly – chrámy, ale aj obrazy (ikony) v „Ziemi Sandomierskiej, Krakowskiej, Sieradzkiej i innych”⁶. Takto totiž svedčí dokument napísaný v roku 1426, v ktorom sa dozvedáme, že kráľ vyplatil istému kňazovi v Przemyslu Hailovi peniaze za vykonanie maliarskych prác v cerkvi Roždestva Christovho (chrám Narodenia Ježiša Krista). Mesto Przemysl bolo známe aj tým, že tu pracovalo viacero maliarskych skupín a cechov. Nebolo ničím výnimočným, že v týchto skupinách pracovali aj východní kňazi, nadaní uční alebo aj mnísi, ktorí sa priučali maliarstvu.

Nech to už bolo akokoľvek s ikonou v Čirči, je dielom nie len maliarskeho umenia niektorej maliarskej ikonopisnej školy alebo jednotlivca. Pre drevenú cerkov v Čirči bola zhotovená a darovaná predovšetkým, ako prejav úcty od našich predkov Rusínov k Bohorodičke, Matke Ježiša Krista. Pred touto ikonou sa tu modlili celé generácie kňazov, veriacich jednotlivcov, celé generácie rodín, ktoré prosili pre seba a svojich blízkych ochranu a pomoc tej, ktorá mnohokrát sa ukázala nie len ako Matka Božieho Syna, ale aj Matka naša.

Táto vzácna a starobylá ikona z Čirča bola koncom roka 2009 vyhlásená za národnú kultúrnu pamiatku a zapísaná do Ústredného zoznamu kultúrnych pamiatok Slovenska, čo len potvrdzuje skutočnosť, že sa jedná o výnimočné a vzácné dielo.

⁵ Por. Anna Różycka-Bryzek, *Malarstwo cerkiewne w Polskiej tradycji historycznej i w badaniach naukowych*, [w:] *Sztuka cerkiewna w diecezji przemyskiej, materiały z międzynarodowej konferencji naukowej 25–26 marca 1995 r.*, s.13.

⁶ Por. o. Włodzimierz Jarema, *O pracowniach w Galicji w XIV–XVI wieku*, [w:] *Sztuka cerkiewna w diecezji przemyskiej*, Łańcut 1999, s. 28.